

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№3

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
MART

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, mart.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umiddjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

KORXONALARDA ICHKI AUDIT TIZIMINING BOSHQARUV QARORLARI QABUL QILISHDAGI O'RNINI	24
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
FISKAL SIYOSAT SAMARADORLIGI VA SOLIQ TUSHUMLARI DINAMIKASI: O'ZBEKISTON MISOLIDA ILMIY TAHLIL	30
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI KELTIRIB CHIQUARUVCHI ASOSIY OMILLAR HAMDA IQTISODIYOTGA TA'SIRI	37
Toxtabayev Oybek Odilovich	
QISHLOQ XO'JALIGI OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA ZAMONAVIY BOSHQARUV	42
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTON GLOBAL-IQTISODIY RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O'RNINI	48
Kuvatova Oliya Sheraliyevna	
QURILISH SANOATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA ULARNI KAPITAL BOZORI INSTRUMENTLARI ORQALI MOLIALASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	54
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
IQTISODIY ISLOHOTLAR DAVRIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING OMILLARI	61
Yangiboyev F.B.	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI ERTA ANIQLASH VA BOSHQARISHNING INTEGRATSIYALASHGAN RISK-INDEKS MODELINI	68
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich, Rajabov Shoxrux Suvon o'g'li	
RUX VA QO'RG'OSHINNI SELEKTIV AJRATIB OLISHNI KOMBINATSIYALASH TEXNOLOGIYASI VA NAZARIYASI.....	74
Eshonqulov Uchqun Xudaynazar o'g'li, Haqberdiyev Dilshod Qodir o'g'li	
UY-JOY QURILISHI HAJMINI UZOQ MUDDATLI PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH	81
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
O'ZBEKISTONDA BOG'DORCHILIKNI RIVOJLANTIRISHDA IQLIM VA TABIIY OFATLAR NATIJASIDA YETKAZILDAN TALOFATLARNI DAVLAT TOMONIDAN KOMPENSATSIYA QILISH MEKANIZMI.....	85
Sattorov Orifjon Boymurodovich	
AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH MEKANIZMLARI.....	90
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li	
O'ZBEKISTON QURILISH SANOATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RIVOJLANISH DINAMIKASI VA TENDENSIYALARI	96
Musaeva Aynura Abayxolievna	
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL INFRASTRUCTURE TRANSFORMATION IN THE CONTEMPORARY ENVIRONMENT.....	104
Normurodov Khusan Eshmakhmatovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSION FAOLLIGINI BAHOLASH YO'LLARI	108
Begamov S.X.	
DEBITORLIK QARZLARINING STRATEGIK BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL QILISH YO'NALISHLARI	112
Normatova Gulmira Xayrullaevna	

SOLIQLARNI PROGNOZLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	118
Ergashov Jamshid Ashurovich	
MEHNAT XARAJATLARI HISOB: NAZARIY ASOSLAR, USULLAR VA BOSHQARUVDAGI AHAMIYATI.....	126
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
KORPORATIV XIZMATLARNING BANK FOYDASIGA TA'SIRI: KOMISSION VA FOIZLI DAROMADLAR TAHLILI	131
Qurbonov Abror Abdullayevich	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA TASHKILY MEXANIZMLARI.....	136
Djamalov G'ofir Oribjanovich	
OCHIQLIK INDEKSI VA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH SAMARADORLIGI: O'ZBEKISTON TAJRIBASINING INSTITUTSIONAL TAHLILI	144
Diilshod Pulatov, Uchqun Abdug'aniyev	
DUNYO SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIVAVIY HOLATI VA NATIJALARI TAHLILI.....	153
Alimov Baxodir Batirovich	
QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	160
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
QURILISH TASHKILOTLARIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION USULLARI	164
Muxibova Guli Yarkinovna, Sharifxodjayeva Odina Ulug'bek qizi	
AXBOROT-RESURS MARKAZLARINING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	168
Pirmedova Xayitgul Muxammedovna	
IJTIMOYIY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI: XALQARO TAJRIBA VA INSTITUSIONAL YONDASHUVLAR.....	173
Bafoyev Farrux Jo'raqulovich	
KORXONALARDA AI-DRIVEN "DECISION SUPPORT SYSTEMS" (DSS)NI JORIY ETISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	181
Mardanova Ra'no	
STRENGTHENING THE FINANCING OF FAMILY-OWNED ENTERPRISES IN UZBEKISTAN THROUGH BANK CREDIT	186
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Ibadullaeva Asal Ulugbek qizi	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA DAVLAT BOSHQARUV TIZIMLARINI RAQAMLASHTIRISH	192
Aytmuratov Qutlimurat Jalgasovich	
ATTRACTING INVESTMENTS FROM FINANCIAL MARKETS AND FACTORS INFLUENCING THE INCREASE OF THEIR ATTRACTIVENESS	196
Kholov Sherali Akhrorboyevich	
MARKAZIY OSIYODA TRANSCHEGARAVIY SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA ADOLATLI TAQSIMLASHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	200
Matkarimov Mansur	
XALQARO XIZMATLAR SAVDOSIDA TIBBIY TURIZMNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	206
Farxodova Shohnoz Umidbek qizi	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASHNING KO'P OMILLI INDIKATORLARI TIZIMI	213
Ibroximov Iloxomjon Shavkatjon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINI IQTISODIY FAOLIYATINI OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI	219
Tillayeva Barno Ramiztdinovna	
NOTIJORAT TASHKILOTLAR FAOLIYATIDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI VA AUDITORLIK HISOBOTLARINING O'ZIGA XOSLIGI.....	224
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	

ЦИФРОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕИНТЕГРАЦИИ ВОЗВРАЩАЮЩИХСЯ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ: МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ КЫРГЫЗСТАНА.....	230
<i>Амантурова Дилбара Кыдыкбековна</i>	
РОЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЛЕКСИКИ В ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ.....	237
<i>Асрарова М.У.</i>	
О СКОРИНГОВЫХ МЕТОДАХ ЭКСПРЕСС-АНАЛИЗА ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	242
<i>Ирмухамедова Муслима Дилшодовна</i>	
UY-JOY QURILISHIDA ESKROU MEKANIZMLARINI JORIY ETISH ORQALI INVESTITSION XAVFSIZLIK VA MOLIVAVIY SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH	247
<i>Karimov Inomjon Ortikbaevich</i>	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MASALALARI	254
<i>Kamoliddinov Ilhomjon Muxammadjonovich, Kobilov Murod Vakkosovich</i>	
TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGINING MOLIVAVIY BARQARORLIK KO'RSATKICHLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	259
<i>Axmedov Toxirjon Xasanjon o'g'li</i>	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ENERGETIKA VA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINING ROLI	264
<i>Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li</i>	
TIJORAT BANKLARIDA KOMPLAENS-NAZORAT TIZIMI ORQALI RISKLARNI SAMARALI BOSHQARISH	270
<i>Fayziyev Sherzod Djunaydilloyevich</i>	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОВСКИМИ РИСКАМИ И СТРАХОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ ОПЕРАЦИЙ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКИНГА В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ.....	275
<i>Бахтиёрв Худайберган Хамдам угли</i>	
DOIMIY BO'LMAGAN KUCH TA'SIRIDA DEFORMATSIYALANUVCHAN STANDART CHIZIQLI QATTIQ MODEL ISHLAB CHIQRISH VA SONLI TAHLIL QILISH.....	282
<i>Ahmadov Ilhom Aktam o'g'li, Isomova Sabohat Islom qizi</i>	
YOUTH ENTREPRENEURSHIP AS A FACTOR OF STRUCTURAL ECONOMIC TRANSFORMATION IN UZBEKISTAN.....	290
<i>Isakjanova Saboxat Muhamedovna</i>	
МОДЕЛИРОВАНИЕ САМОВОЗБУЖДЕНИЕ НЕЯВНОПОЛЮСНОГО СИНХРОННОГО ГЕНЕРАТОРА ПРОДОЛЬНО-ПОПЕРЕЧНОГО ВОЗБУЖДЕНИЯ	298
<i>Пирматов Нурали Бердиёрович, Бекишев Аллаберген Ергашевич, Бердиёров Улугбек Нурали угли, Бердиёров Улмасбек Нурали угли</i>	
YURTIMIZDAGI EKOLOGIK SOF YOG'OCH MATERIALLARIDAN TAYYORLANGAN ORAYOPMA KONSTRUKSIYALARINING CHO'ZILISHGA QARSHILIGI	305
<i>Yunusaliyev Elmurod Muhammadyaqubovich, Toshpulatov Ilhomjon Baxtiyorovich</i>	
AYDAR-ARNASOY KO'LLAR TIZIMINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA ZAMONAVIY EKOLOGIK MUAMMOLARI	311
<i>Aminov Hamza Husanovich, Madrimov Rajabboy Masharipovich, Xamdullayeva Aziza Baxtiyor qizi</i>	
EXPLAINABLE AI YORDAMIDA SOC UCHUN TUSHUNTIRILADIGAN KIBERXAVF ANIQLASH TIZIMINI ISHLAB CHIQRISH	318
<i>N.N. Jo'rayev, A.Sh. Juraboyev</i>	
QUYOSH FOTOELEKTRIK MODULLARINI SUV YORDAMIDA TOZALASH VA SOVITISH USULLARI TAHLILI	324
<i>Ibragimov Umidjon Hikmatullayevich, Qodirov Jobir Ro'zimatovich, Izomov Shahzod Niyoz o'g'li, To'yurodov Quvonchbek Sherzod o'g'li</i>	

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING QURILISH SOHASIGA INTEGRATSIYASI: ILG'OR XALQARO TAJRIBA	332
Fayziyeva Gulnoza Abdurahmonovna	
ФАКТОРЫ НАЛОГОВОЙ КУЛЬТУРЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОБИРАЕМОСТЬ НАЛОГОВ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ	339
Хакимова Ситора Ильёсжон кизи, Муталова Дилором Махамаджановна	
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ЭКСПЕРТНОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ	345
Л.А. Кадырова, Б. Н. Эгамов	
ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASIDA SUG'URTA BOZORINING TUZILISHI TAHLILI	350
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQALARDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH MASALALARI	358
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
KONTEYNERLI TASHUVLARNING JORIY HOLATI, MAVJUD MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	366
Samatov G'affor Alloqulovich, Xolmatov Bekzod Nurmatovich, Toxirov Maxmudjon Murodjon o'g'li, Absattarov Isomiddin Xotam o'g'li	
KICHIK BIZNES KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH OMILLARI BO'YICHA NOMUVOFIQLIKNI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH MEXANIZMI	381
Kaypnazarova Gulshad Xojamuratovna	
TASHQI SAVDO BALANSINI MUVOZANATLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR	386
Rahimov Eshmurod Normurodovich, Misliiddinov Ikromjon Kamoliddin o'g'li	
SIFATLI TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH VA AHOLIGA QAMROVNI TA'MINLASHDA BOSHQARUV QARORLARINING AHAMIYATI	391
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	
SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARIDA GIPERPARAMETRLARNI MATEMATIK OPTIMALLASHTIRISH USULLARI	396
Husan Arziqulov Normurod o'g'li	
ENHANCING THE SERVICE SECTOR AS A MEANS OF CREATING EMPLOYMENT IN TOURISM INFRASTRUCTURE	401
Zarikeev Rasul Polatovich	
EXPANDING BANK CREDIT OPPORTUNITIES FOR FAMILY-OWNED ENTERPRISES IN UZBEKISTAN	406
Isakov Janabay Yakipbaevich	
BANKS' BROKERAGE AND ADVISORY SERVICES IN FACILITATING SECURITIES TRANSACTIONS AND IMPROVING MARKET LIQUIDITY	412
Isakov Isobek Janabay uli	
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ	416
Ибрагимов Мансур Ахметович	
ОПТИМИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРОВАЙДЕРОВ В УСЛОВИЯХ ПОСТРОЕНИЯ НОВЫХ ЦЕПЕЙ ПОСТАВОК	421
Маннапова Феруза Фахриддин кызы	
ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASIDA ISLOM MOLIYASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH VA INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	428
Isroilov Obid Olimjonovich	
OZIQ-OVQAT BOZORI KON'YUNKTURASINI BAHOLASHDA KO'P OMILLI REGRESSIYA MODELINING SAMARADORLIGI	433
Abduraxmonov Adxamjon Sultonboyevich	

AHOLI TURMUSH TARZINI YAXSHILASHNING ISTIQBOLLARI.....	438
Djuraeva Didora Sobirjonovna	
ZAMONAVIY MOLIVAVIY INFRATUZILMANING INSTITUSIONAL ASOSLARI: TO'LOV TIZIMLARI NAZARIYASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	441
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI MENEJMENT VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA STRATEGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	449
Zayavitdinova Nafisa Muxammadovna	
CORPORATE GOVERNANCE, FDI, AND URBANIZATION IN THE GREEN ECONOMIC TRANSFORMATION OF UZBEKISTAN	454
Ablaeva Valentina	
FEMALE ENTREPRENEURSHIP AND MICRO-ENTERPRISE DEVELOPMENT	460
Dilafuz Kuchkorova	
LEGIRLANGAN PO'LATLARDAN TAYYORLANGAN PROKATLASH JO'VALARINI CHIDAMLILIGINI OSHIRISH UCHUN TERMIK PUXTALASH TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	466
Saydumarov Botir Muradovich, Berdiyev Darob Murotovich, Tashmatov Ravshan Qobilovich	
SHAMOL TURBINASINING IKKI TOMONLAMA TA'MINLANADIGAN ASINXRON GENERATORI O'TKINCHI JARAYONLARINING TAHLILI	471
Bekishev Allabergen Yergashevich, Kurbonov Najmiddin Abduxamidovich, Yunusov Obidxon Abdivait o'g'li, Jo'rayev Doston Majid o'g'li	
TIJORAT BANKLAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	479
Babaxanova Dildora Rustamovna	

TIJORAT BANKLAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI

Babaxanova Dildora Rustamovna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi
Toshkent axborot texnologiyalari universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklari faoliyati samaradorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar hamda ularning bank tizimi rivojlanishidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida bank faoliyati samaradorligini belgilovchi ichki va tashqi omillar, xususan bank boshqaruvi samaradorligi, kredit portfeli sifati, operatsion xarajatlar darajasi, bank xizmatlari diversifikatsiyasi, raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasi hamda makroiqtisodiy muhitning ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, banklar faoliyati samaradorligini baholashda qo'llaniladigan asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlil qilinib, bank samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy yondashuvlar asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari tijorat banklari faoliyatining barqarorligini ta'minlash, bank xizmatlari sifatini oshirish hamda bank tizimining raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, bank faoliyati samaradorligi, bank samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar, bank boshqaruvi, kredit portfeli sifati, operatsion xarajatlar, raqamli bank xizmatlari, bank risklari, moliyaviy barqarorlik, bank tizimi.

Abstract. This article analyzes the main factors affecting the efficiency of commercial banks and their significance for the development of the banking system. The study examines both internal and external factors determining bank performance, including management efficiency, quality of the loan portfolio, level of operational costs, diversification of banking services, the extent of digital technology implementation, and the influence of the macroeconomic environment. Additionally, key financial indicators used to assess bank performance are analyzed, and scientific-practical approaches to improving bank efficiency are substantiated. The research results contribute to ensuring the stability of commercial banks' operations, enhancing the quality of banking services, and strengthening the competitiveness of the banking system.

Keywords: commercial banks, bank performance efficiency, factors affecting bank efficiency, bank management, loan portfolio quality, operational costs, digital banking services, bank risks, financial stability, banking system.

Аннотация. В данной статье анализируются основные факторы, влияющие на эффективность деятельности коммерческих банков, а также их значение для развития банковской системы. В процессе исследования изучались внутренние и внешние факторы, определяющие эффективность работы банка, в частности эффективность управления банком, качество кредитного портфеля, уровень операционных расходов, диверсификация банковских услуг, степень внедрения цифровых технологий, а также влияние макроэкономической среды. Кроме того, проанализированы основные финансовые показатели, используемые для оценки эффективности деятельности банков, и обоснованы научно-практические подходы к повышению эффективности банковской деятельности. Результаты исследования способствуют обеспечению устойчивости деятельности коммерческих банков, повышению качества банковских услуг и укреплению конкурентоспособности банковской системы.

Ключевые слова: коммерческие банки, эффективность деятельности банка, факторы, влияющие на эффективность банка, управление банком, качество кредитного портфеля, операционные расходы, цифровые банковские услуги, банковские риски, финансовая устойчивость, банковская система.

KIRISH

Hozirgi kunda jahon moliya tizimida yuz berayotgan globallashuv jarayonlari, moliyaviy bozorlarning integratsiyalashuvi hamda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi tijorat banklari faoliyati samaradorligini

oshirish masalasini dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biriga aylantirmoqda. Bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining muhim moliyaviy infratuzilmasi hisoblanib, u iqtisodiy subyektlar o'rtasida pul oqimlarini samarali taqsimlash, investitsiya jarayonlarini moliyalashtirish hamda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash, ularni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda samarali boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida bank-moliya tizimini rivojlantirish, tijorat banklari faoliyatini modernizatsiya qilish va ularning xalqaro moliya bozorlaridagi raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev bank tizimini modernizatsiya qilish va uning iqtisodiyotdagi rolini oshirishga alohida e'tibor qaratib, quyidagilarni ta'kidlaydi: "Bank tizimining barqarorligini ta'minlash, bank xizmatlari sifatini oshirish hamda iqtisodiyot tarmoqlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash bank tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biridir".

Shuningdek, davlat rahbari bank tizimini iqtisodiyotning real sektorini qo'llab-quvvatlovchi muhim moliyaviy institut sifatida rivojlantirish zarurligini ta'kidlab, bank tizimini iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida baholaydi: "Zamonaviy bank tizimi iqtisodiyotni rivojlantirish, investitsiya jarayonlarini moliyalashtirish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi".

Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirish tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni chuqur o'rganishni talab etadi. Bank boshqaruvi samaradorligi, kredit portfeli sifati, bank xizmatlari diversifikatsiyasi, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish, shuningdek makroiqtisodiy muhit va bank tizimini davlat tomonidan tartibga solish darajasi bank faoliyati samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni kompleks tahlil qilish hamda ularning bank tizimi rivojlanishidagi ahamiyatini aniqlash muhim ilmiy tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish iqtisodiyot nazariyasi va bank menejmenti sohasidagi muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bank tizimi iqtisodiyotning moliyaviy infratuzilmasining asosiy bo'g'ini bo'lib, uning samarali faoliyati iqtisodiy o'sish, investitsiya jarayonlarining rivojlanishi hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, tijorat banklari faoliyati samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va ularning nazariy hamda amaliy jihatlarini tahlil qilish iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda bank faoliyati samaradorligini oshirish masalasi bank boshqaruvi samaradorligi, kredit portfeli sifati, bank xizmatlari diversifikatsiyasi, risklarni boshqarish tizimi hamda makroiqtisodiy muhit kabi omillar bilan bog'liq holda o'rganiladi. Shu nuqtai nazardan, mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va ularning iqtisodiy ahamiyatini asoslashda muhim metodologik vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xususan, iqtisodchi olimlar T. Nguyen va S. Nghiemlar bozor kontsentratsiyasining samaradorlikka ta'sirida milliy xususiyatlar mavjudligini ko'rsatgan. Masalan, Xitoyda bozorni monopollashtirish samaradorlikning pasayishiga olib keladi, Hindistonda esa resurslarni tijorat banklari orqali ishlab chiqarishga yo'naltirish samaradorlikni oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ularning ishlarida tijorat banklari faoliyatida samaradorlikni oshirishning aniq usullari ko'rsatib o'tilmagan.

MDH davlatlaridagi ayrim iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari ham bank samaradorligini oshirish masalasini yoritadi. Masalan, O.I. Lavrushin bank faoliyati samaradorligini "kredit tashkilotining jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy me'yorlariga muvofiq o'z maqsadiga erishish qobiliyati" sifatida ta'rifiydi. R. Bashirov esa tijorat banklari samaradorligini daromad, xarajat va foyda bilan bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. G.G. Korobova bank faoliyatining asosiy maqsadi xarajatlarni minimallashtirish bilan birga foydani oshirish ekanligini bildiradi va bankning moliyaviy natijalari uning samaradorligiga ta'sir qiluvchi barcha omillarni aks ettiradi, deb hisoblaydi.

L.I. Yuzvovich va E.A. Trofimova bank samaradorligini "bank qonunchiligiga va boshqaruv organlarining prudensial me'yorlariga rioya qilgan holda bank qiymatini yaratish va oshirish, biznes egalarining daromdliligini oshirishni o'z ichiga olgan raqobatbardosh faoliyat natijasi" sifatida ta'rifiydilar. I.V. Klyuyev esa bank samaradorligi tushunchasining ko'p qirrali va noaniqligini ta'kidlab, uni moliyaviy natijalar (daromad va foyda), samaradorlik (rentabellik) va moliyaviy holat ko'rsatkichlari (barqarorlik, likvidlik, to'lov qobiliyati) orqali baholash mumkinligini bildiradi.

Ushbu fikrlarga asoslanib, mualliflar tijorat banki samaradorligini nafaqat uning moliyaviy natijalari orqali, balki bank faoliyatining ilmiy asoslangan strategiyasini ishlab chiqish va uni amalga oshirish jarayonini nazorat qilish orqali oshirish mumkinligini ta'kidlashadi.

Mahalliy olimlardan Sh.Q. Xannayev turli mulkchilik shakliga ega banklarning samaradorligini ekonometrik usullar bilan baholab, tijorat banklarining xarajat samaradorligini stoxastik chegaraviy tahlil modelida o'rganadi. H.U. Rahmatov esa tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirish modeli va uni qo'llash yo'nalishlarini tahlil qilgan. Ammo mamlakatimiz banklari faoliyatida samaradorlikni oshirishning boshqa usullari, xususan, bank samaradorligini ta'minlash elementlari va zamonaviy usullari yetarlicha o'rganilmagan.

A.A. Abdug'aniev samaradorlikni "erishilgan yutuq" sifatida ta'riflaydi, iqtisodiy samaradorlik esa amalga oshirilgan tadbirlar natijasidagi xarajatlar va sof foyda bilan bog'liq deb hisoblaydi. Shu bilan birga, banklar samaradorligini oshirish yo'llari ushbu ta'riflarda keltirilmagan.

Xorijiy, MDH va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari tijorat banklari samaradorligini murakkab va ko'p qirrali iqtisodiy kategoriya sifatida ko'rsatadi. Tadqiqotlarda samaradorlik daromadlilik, operatsion xarajatlar samaradorligi, moliyaviy barqarorlik, likvidlik va bank boshqaruvi sifatiga bog'liq jihatlardan izohlanadi.

Shu nuqtai nazardan, muallifning fikricha, tijorat banklari samaradorligini faqat moliyaviy natijalar orqali baholash yetarli emas. Samaradorlik ko'p omilli jarayon bo'lib, u bank boshqaruvi samaradorligi, kredit portfeli sifati, bank xizmatlari diversifikatsiyasi, raqamli bank texnologiyalari va bank risklarini boshqarish tizimi bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli bank samaradorligini baholash va oshirish jarayonida moliyaviy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda bankning strategik rivojlanish yo'nalishlari, innovatsion faoliyati va mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlar tizimi kompleks ravishda tahlil qilinishi lozim.

Zamonaviy bank tizimi sharoitida tijorat banklari samaradorligini oshirish nafaqat operatsion natijalar, balki bank boshqaruvining strategik yondashuvlari, raqamli texnologiyalarni joriy etish va bank xizmatlari bozorida raqobatbardosh muhitni shakllantirish bilan ham bevosita bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, tijorat banklari samaradorligini oshirishda innovatsion rivojlanish strategiyasini shakllantirish, bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish va zamonaviy risk-menejment tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishning nazariy asoslarini o'rganish jarayonida umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Jumladan, tizimli yondashuv, ilmiy abstraksiya, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil hamda mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi. Tadqiqot davomida tijorat banklari faoliyati samaradorligiga oid mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, bank tizimiga oid normativ-huquqiy hujjatlar hamda statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Ushbu metodologik yondashuvlar tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularning nazariy jihatlari asoslash imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillarni chuqur o'rganish bank tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bank faoliyati samaradorligi ko'p jihatdan bank resurslaridan foydalanish darajasi, moliyaviy natijalar, kredit portfeli sifati hamda bank boshqaruv tizimining samaradorligi bilan bog'liqdir. Shu sababli tijorat banklari faoliyatining samaradorligini baholash va tahlil qilishda turli moliyaviy ko'rsatkichlar va iqtisodiy indikatorlardan foydalanish zarur.

Mazkur tadqiqot doirasida tijorat banklari faoliyati samaradorligini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar tahlil qilinib, bank samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillar aniqlanadi. Shuningdek, banklarning moliyaviy natijalari, aktivlar va kapitaldan foydalanish darajasi hamda daromad keltiruvchi operatsiyalar ulushi asosida bank faoliyatining samaradorligi baholanadi. Olingan natijalar tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish hamda bank tizimining raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Tijorat banklari faoliyati samaradorligini baholashda bir qator moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Ushbu ko'rsatkichlar bank resurslaridan foydalanish darajasi, daromadlilik, moliyaviy barqarorlik hamda bank boshqaruvi samaradorligini aniqlash imkonini beradi. Ilmiy tadqiqotlarda bank faoliyati samaradorligini baholashda aktivlar rentabelligi (ROA), kapital rentabelligi (ROE), sof foiz marjasi (NIM), xarajatlar va daromadlar nisbati (CIR), kapital yetarliligi koeffitsiyenti (CAR), likvidlik ko'rsatkichlari hamda muammoli kreditlar ulushi (NPL) kabi indikatorlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Aktivlar rentabelligi (ROA) bankning jami aktivlaridan foydalanish samaradorligini ifodalaydi va bank tomonidan mavjud aktivlar orqali qanchalik darajada foyda olinayotganligini ko'rsatadi. Kapital rentabelligi (ROE) esa bank kapitalidan foydalanish samaradorligini ifodalaydi va bank aksiyadorlari uchun muhim moliyaviy ko'rsatkich hisoblanadi. Sof foiz marjasi bankning foiz daromadlari va foiz xarajatlari o'rtasidagi farqni aks ettirib, bankning asosiy operatsion faoliyati natijadorligini tavsiflaydi.

1-jadval. Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi omillar¹

Omil	Mazmuni	Bank samaradorligiga ta'siri
Moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish	Bank resurslarini samarali boshqarish, aktiv va passivlarni muvozanatlash hamda moliyaviy strategiyani to'g'ri shakllantirish	Bank daromadlilikini oshiradi, kapital va aktivlardan samarali foydalanishni ta'minlaydi
Innovatsion texnologiyalarni joriy etish	Raqamli bank xizmatlari, mobil banking, internet banking va fintech texnologiyalaridan foydalanish	Operatsion xarajatlarni kamaytiradi, xizmat ko'rsatish tezligini oshiradi
Kredit risklarini boshqarish	Kredit portfeli sifatini nazorat qilish, muammoli kreditlarni kamaytirish va risk-menejment tizimini takomillashtirish	Kredit portfeli barqarorligini ta'minlaydi va bankning moliyaviy xavfsizligini oshiradi
Xarajatlarni optimallashtirish	Operatsion xarajatlarni tahlil qilish va ularni kamaytirish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish	Bank rentabelligini oshiradi va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi
Bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish	Yangi bank mahsulotlari va xizmatlarini joriy etish, xizmatlar ko'lamini kengaytirish	Daromad manbalarini ko'paytiradi va bozor raqobatbardoshligini oshiradi
Mijozlar bilan ishlashni yaxshilash	Mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, mijozlar ehtiyojlarini o'rganish va xizmatlarni moslashtirish	Mijozlar bazasini kengaytiradi va bank xizmatlariga bo'lgan talabni oshiradi

Bank faoliyati samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish jarayonida ularni shartli ravishda ichki va tashqi omillarga ajratish mumkin. Ichki omillarga bank boshqaruv tizimi samaradorligi, kredit portfeli sifati, bank resurslari tuzilmasi, operatsion xarajatlar darajasi, bank xizmatlari diversifikatsiyasi hamda raqamli bank texnologiyalarini joriy etish darajasi kiradi. Tashqi omillar qatoriga esa makroiqtisodiy muhit, moliya bozoridagi raqobat darajasi, bank tizimini davlat tomonidan tartibga solish siyosati hamda moliyaviy bozorlarning rivojlanish darajasi kiradi.

Xususan, bank boshqaruv tizimining samaradorligi bank strategiyasini to'g'ri shakllantirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda risklarni samarali boshqarish orqali bank faoliyatining umumiy natijadorligini oshiradi. Kredit portfeli sifatining yuqori darajada bo'lishi muammoli kreditlar ulushining kamayishiga va bank aktivlarining daromadlilikini oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda raqamli bank xizmatlarini joriy etish bank operatsiyalarining tezligi va qulayligini oshirib, operatsion xarajatlarni kamaytirish hamda bank xizmatlari sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Umuman olganda, tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirish bank boshqaruvini takomillashtirish, bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda risklarni samarali boshqarish tizimini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. Ushbu omillar bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va bank xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

 2-jadval. AT "Aloqabank" faoliyati samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar tahlili²

№	Ko'rsatkich	Formula	Hisoblash ma'lumotlari	Natija
1	Aktivlar rentabelligi (ROA)	Sof foyda / Jami aktivlar ×100	190 mlrd / 23 251,3 mlrd	1,0 %
2	Kapital rentabelligi (ROE)	Sof foyda / O'z kapitali ×100	190 mlrd / 3 082,2 mlrd	6,6 %
3	Sof foiz marjasi (NIM)	(Foizli daromad – foizli xarajat) / Foizli aktivlar ×100	(2 249 – 1 865) / 15 434,5	2,5 %
4	Xarajatlar va daromadlar nisbati (CIR)	Operatsion xarajatlar / Operatsion daromadlar ×100	3 925 / 4 115	95,4 %
5	Kapital yetariligi koeffitsiyenti (CAR)	Bank kapitali / Riskka tortilgan aktivlar ×100	3 082,2 / 23 251,3	13,2 %
6	Likvidlik koeffitsiyenti	Qisqa muddatli aktivlar / qisqa muddatli majburiyatlar	5 640,5 / 6 096,4	92 %
7	Muammoli kreditlar ulushi (NPL)	Muammoli kreditlar / Jami kreditlar ×100	10,2% + 0,8% + 0,1%	11,1 %

Yuqoridagi 2-jadvalda tijorat banklari faoliyati samaradorligini baholashda muhim hisoblangan asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Ushbu indikatorlar bankning moliyaviy barqarorligi, daromadlilik darajasi, resurslardan foydalanish samaradorligi hamda bank risklarini boshqarish holatini aniqlash imkonini beradi.

1 Muallif ishlanmasi

2 AT "Aloqabank"ning moliyaviy hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzildi

Shuningdek, mazkur ko'rsatkichlar bank faoliyati samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillarni aniqlashda metodologik asos sifatida xizmat qiladi.

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, bankning aktivlar rentabelligi (ROA) 1,0 foizni tashkil etadi. Ushbu ko'rsatkich bank aktivlaridan foydalanish samaradorligini ifodalaydi va bank tomonidan mavjud aktivlar orqali qanchalik darajada foyda olinayotganligini ko'rsatadi. ROA ko'rsatkichining ijobiy darajada bo'lishi bank aktivlaridan ma'lum darajada samarali foydalanilayotganini bildiradi, biroq uning nisbatan pastligi aktivlar daromadligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Kapital rentabelligi (ROE) 6,6 foizni tashkil etadi. Mazkur ko'rsatkich bank kapitalidan foydalanish samaradorligini ifodalaydi va investorlar hamda aksiyadorlar uchun muhim moliyaviy indikator hisoblanadi. ROE ko'rsatkichini oshirish uchun bank daromadlarini ko'paytirish va operatsion xarajatlarni optimallashtirish zarur.

Sof foiz marjasi (NIM) 2,5 foizni tashkil etib, bankning foiz daromadlari va foiz xarajatlari o'rtasidagi farq orqali shakllanadigan asosiy daromad manbai samaradorligini ifodalaydi. Ushbu ko'rsatkich bankning kreditlash faoliyati va foizli aktivlardan foydalanish darajasini tavsiflaydi.

Xarajatlar va daromadlar nisbati (CIR) 95 foizni tashkil etadi, bu bankning operatsion samaradorligini baholash imkonini beradi. CIR ko'rsatkichining yuqori bo'lishi operatsion xarajatlar ulushining nisbatan yuqori ekanligini bildiradi, shuning uchun xarajatlarni optimallashtirish va raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kapital yetariligi koeffitsiyenti (CAR) 13,2 foizni tashkil etib, bankning risklarni qoplash imkoniyati va moliyaviy barqarorligini ifodalaydi. Likvidlik koeffitsiyenti 92 foiz bankning qisqa muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyatini ko'rsatadi. Muammoli kreditlar ulushi (NPL) 11,1 foiz bo'lib, kredit portfeli sifatini tavsiflovchi muhim indikator hisoblanadi va kredit risklarini boshqarish tizimini yanada takomillashtirish zarurligini bildiradi.

Umuman olganda, keltirilgan ko'rsatkichlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari faoliyati samaradorligi bank aktivlari va kapitalidan foydalanish darajasi, operatsion xarajatlar samaradorligi, kredit portfeli sifati hamda bank risklarini boshqarish tizimi bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli bank faoliyati samaradorligini oshirish uchun bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish, raqamli bank texnologiyalarini keng joriy etish, kredit portfeli sifatini yaxshilash va operatsion xarajatlarni optimallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot doirasida tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bank faoliyati samaradorligi ko'p omilli iqtisodiy jarayon bo'lib, u bank boshqaruvi samaradorligi, kredit portfeli sifati, operatsion xarajatlar darajasi, bank xizmatlari diversifikatsiyasi va raqamli bank texnologiyalarini joriy etish darajasi bilan bevosita bog'liqdir.

Tahlil natijalariga ko'ra, bank faoliyatining moliyaviy samaradorligini baholashda aktivlar rentabelligi (ROA), kapital rentabelligi (ROE), sof foiz marjasi (NIM), xarajatlar va daromadlar nisbati (CIR), kapital yetariligi koeffitsiyenti (CAR), likvidlik ko'rsatkichlari hamda muammoli kreditlar ulushi (NPL) kabi indikatorlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ko'rsatkichlar bankning moliyaviy natijalari, resurslardan foydalanish samaradorligi va risklarni boshqarish holatini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida bank samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar ichki va tashqi omillarga ajratilib tahlil qilindi. Ichki omillar qatoriga bank boshqaruv tizimi samaradorligi, kredit portfeli sifati, operatsion xarajatlar darajasi, bank xizmatlari diversifikatsiyasi va raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish darajasi kiradi. Tashqi omillar esa makroiqtisodiy muhit, moliya bozoridagi raqobat darajasi, bank tizimini davlat tomonidan tartibga solish va moliyaviy bozorlarning rivojlanish darajasi bilan bog'liqdir.

Tadqiqot natijalari asosida tijorat banklari faoliyatini samarali rivojlantirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi: bank boshqaruv tizimini takomillashtirish, kredit portfeli sifatini oshirish, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish, bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish, operatsion xarajatlarni optimallashtirish hamda bank faoliyatini kompleks baholash tizimini joriy etish.

Mazkur takliflarni amaliyotga joriy etish tijorat banklari faoliyatining samaradorligini oshirish, bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va bank xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 29 dekabr 2020 yil.
2. Nguyen T., Nghiem S. Market concentration, diversification and bank performance in China and India. *Managerial Finance*, Vol. 42, No. 10, 2016, pp. 980–998. DOI: 10.1108/mf-12-2015-0327.

3. Лаврушин О.И. *Деньги. Кредит. Банки*. Учебное пособие. М.: КНОРУС, 2014. 448 с.
4. Баширов Р. Оценка эффективности деятельности коммерческих банков в регионах. *РИСК: Ресурсы, информация, снабжение, конкуренция*, 2011, № 4.
5. Коробова Г.Г. *Банковское дело: учебник*. М.: Экономистъ, 2006. 766 с.
6. Юзвович Л.И., Трофимова Е.А. *Совершенствование оценки эффективности деятельности коммерческого банка в условиях межбанковской конкуренции: монография*. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2018. 120 с.
7. Ключев И.В. Основные методики оценки эффективности банковской деятельности. *Социально-экономические явления и процессы*, 2016, № 6, с. 5–9.
8. Ханнаев Ш.Қ. Турли мулкчилик шаклидаги банклар фаолияти самарадорлиги таҳлили. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, илмий электрон журнал, № 1, январь-февраль 2019, 1/2019 (№ 00039). www.iqtisodiyot.uz
9. Х.У. Рахметов. *Банк активлари самарадорлигини ошириш масалалари: замонавий ёндашув ва ечимлар: Монография*. Тошкент: Iqtisod-Moliya, 292 с.
10. Абдуғаниев А.А. *Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти*. Тошкент: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси, 2006, 244-бет.

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100